

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 107

מסכת קידושין ל"ד-מ'

בס"ד, י"ט סיון תשס"א

השבוע בגליון

■ טעם מצוות שילוח הקן
■ סגולה בדוקה לחשוכי פרי בטן
■ אדם שהניח תפילין פסולות
■ ההבדל בין פסיקה שגויה לטעות טכנית

■ האם מותר לנטוע אילן ליד בית כנסת?
■ נקודה למחשבה
■ מצוות שילוח הקן בשבת

■ הגשת בשר בקר בסעודת נישואין
■ מוהל שנתבקש להרחיק נדוד מביתו
■ ירושת האשה שנפטרה ביום חתונתה
■ באיזה אדר נפטר משה רבינו?

דף לד/א אשה בעלה משמחה

דבר העורך

כל זמן שהנר דולק

ליל שבועות תשס"א, השעה 4.45 לפנות בוקר. בפינת אחד מבתי המדרש המרובים שבעיר בני ברק, אנו פוגשים בהרה"ח ר' יוסל ד. הי"ו. עיניו של ר' יוסל, שעוד זכו לראות את חצר גור בתפארתה, בעיירה "גור" שבפולין, שקועות היו עתה בדף גמרא, מסכת קידושין דף כ' ה"דף היומי" כמובן. שעת הזריחה הולכת וקריבה. הלומדים קמים ממקומם, מיישרים את גוֹם, ור' יוסל עדיין מתנועע על מקומו, לוגם מעת לעת מכוס חמין שהניח לפניו כדור.

מחוג השניות של השעון הגדול שבקיר בית הכנסת, השלים שלש סיבובים נוספים והצביע על כך שהשעה היא 4.48. בעוד דקה, בשעה 4.49 יש לסגור את הספרים ולהתחיל להתכונן לקראת תפילת שחרית.

"אמור נא ל"י פנה ר' יוסל ליהודי שחלף לידו. "מתן בדיוק הנך, בחמש ארבעים ואחד, או בחמש ארבעים ושתיים?" הלה משך בכתיפיו כאומר "למאי נפקא מינא" ור' יוסל הטרחה עצמו לעבר לוח השנה שעל בימת החזן, דפדף במהירות, ומשנוכח כי נותרה לו דקה תמימה עד הזריחה, שב והתרפק על גמרתו האהובה, כשהוא מוצץ את לשדה של הדקה הבודדה עד תום.

תפילת וותיקין הסתיימה. ר' יוסל קידש על היין, הטיב את ליבו במזונות ושאל: "היודעים אתם את ערכה של דקה תמימה? דקה מהחיים! כה הרבה אפשר לעשות בה ולנצלה." "אניי", שח ר' יוסל, "זכיתי

המשך בעמוד הבא

הגשת בשר בקר בסעודת נישואין

סוגייתנו מביאה את דעת אב"י, שחובתו של הבעל לשמח את אשתו ביום טוב, אינה משום שהאשה עצמה חייבת בשמחה, אלא מאחר ששמחתו של הבעל אינה שלימה אם בני ביתו אינם שותפים לשמחתו (רבונו ירוחם על הסמ"ג מצווה ל"ז), עליו לדאוג לכך שישמחו גם הם. להלכה, נפסק כדעת רבי זירא (רי"ה ח"ב), שעל הבעל לשמח את אשתו משום שגם היא חייבת בשמחת החג, שנאמר (דברים ט"ז): "אתה ובנך ובתך" (עיי' רמב"ם וראב"ד הל' חגיגה פ"א, חינוך מצווה תפ"ח, שו"ע סי' תקכ"ט ס"ב ובמשנה ברורה סי' ט"ו).

אופן קיום מצוות השמחה: בזמן שבית המקדש היה קיים, מצוות השמחה התקיימה על ידי הבאת "קורבן שמחה" שנאכל על ידי בני המשפחה. בימינו, שאין בית המקדש קיים, שמחים ביום טוב על ידי שתיית יין מאחר ש"אין שמחה אלא ב"ין, שנאמר ויין ישמח לבב אנוש" (פסחים קט"א), וכמו כן, בקניית בגדים נאים ותכשיטים לנשים ובחלוקת מגדנות לילדים. הרמב"ם (פ"ו הל' י"ח) מוסיף, כי מצווה גם לאכול בשר ובכך להרבות בשמחה (עיי' ב"ח או"ח סי' תקכ"ט סעי' ב'). אלא שנחלקו הפוסקים איזו אכילה יש בה כדי לגרום שמחה לאדם. לדעת בעל ה"חוות יאיר" (סי' קע"ח) וה"מנחת חינוך" (מצווה תפ"ח), יש לאכול בשר בהמה דווקא, כיון שאכילתו בלבד מביאה לידי שמחה. אולם, ה"ערוך לנר" (סוכה מב/ב) חולק ולדעתו, אנשים שמחים גם על ידי אכילת עוף וממילא גם בכך ניתן לקיים את המצווה.

התפריט הממולץ לסעודת נישואין: הגר"מ שטרנבוך שליט"א ("מועדים וזמנים" ח"ז סי' קי"א בהגהות) מציין, כי גם לדעות הפוסקים שאדם שמח באכילת בשר בהמה בלבד, אין מוטל על אדם שעורך שמחה, כגון, נישואין, להגיש בפני המוזמנים בשר בהמה בלבד. שכן, דווקא ביום טוב, בו מוטל על כל אדם לשמח, יש לאכול בשר בהמה כדי להרבות את השמחה. לעומת זאת, סעודת הנישואין, מטרתה היא לשמח את החתן ולא את המסובים, וממילא, אין כל עניין להגיש בפניהם בשר בהמה, שהרי השמחה אינה מיועדת עבורם.

דף לד/ב אשה בעלה משמחה

מוהל שנתבקש להרחיק נדוד מביתו

מוהל ירא שמים, הוזמן למוהל תינוק שהוריו התגוררו הרחק ממקום מגוריו של המוהל. לאחר בירור קצר התברר, כי מועד הברית חל ביום טוב הראשון של חג הפסח. והנה, מבואר בסוגייתנו, כי ביום טוב מוטלת על כל בעל מצוות עשה לשמח את אשתו. על כן הסתפק המוהל, איזו מצווה עליו לקיים ועל איזו מצווה עליו לוותר. האם ייצא מביתו כדי לקיים את מצוות המילה, או שמא עליו להשאר בביתו כדי לקיים את מצוות השמחה. בנידון דומה הסתפק בעל ה"חיי אדם" (כלל ס"ח סעי' י"ט) לגבי אדם שהתגורר במקום שבו לא היה שופר, האם עליו לעקור מביתו ולשהות בראש השנה במקום שבו יוכל לקיים את המצווה.

המשך בעמוד הבא

לעילוי נשמת

הקדוש הבחור
אברהם חיים מוצן

הי"ד
נפל י"ט סיון מלחמת שלום
הגליל

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י משפחות מוצן
ישראל - קנדה

לעילוי נשמת

הר"ר בנימין נפחא ז"ל

ב"ר משה ז"ל
נלב"ע י' סיון תשמ"ח
ולע"נ בנו מורנו

הגה"ח שמואל צבי
קובלסקי ז"ל

נלב"ע כ"ג סיון תשנ"ג
ת.נ.צ.ב.ה.

לעילוי נשמת

מרת

אסתר אינהורן ע"ה

ב"ר דוד ז"ל

נלב"ע כ"ג סיון תש"ס
ת.נ.צ.ב.ה.

הונצחה ע"י בנה ידידנו: הר"ר חיים
נפתלי אינהורן ומשפ' שיחיו פ"ת

המשך מעמוד קודם

לראות בעיני את האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל שהיום הוא הייארציט שלו. מי שראה אותו, אינו צריך הסבר כל שהוא על חשיבות הזמן ומעלתו. פניו של ר' יוסל להטו בקדושה ואצבעותיו נקשו קצובות על שולחן העץ תוך שהוא אומר: **"יהודים. זמן זה חיים! מי מוכן לוותר על חייו?!"**. לא היינו צריכים להפציר הרבה, ור' יוסל חלק עמנו עובדה מעניינת ששמע על רבו האדמו"ר בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל.

"בצערותיו", הנמך ר' יוסל את קולו, למד ה"אמרי אמת" בחברותא עם הרב ועלוועל מוזס זצ"ל שהפך לימים לראב"ד של קאליש. השניים היו משכימים קום בשעה 3.15 לפנות בוקר ופותחים בלימוד חמש עשרה דקות לאחר מכן בשעה 3.30.

"פעם אחת. פעם אחת בלבד", מורה ר' יוסל באצבעו, "אחר ר' ועלוועל מוזס בעשר דקות תמימות והתחיל ללמוד עם ה"אמרי אמת" בשעה 3.40. ה"אמרי אמת" לא הגיב על האיוור אף לא ברמז קל והשניים פתחו בלימודם.

חלפו עברו להם ארבעים שנה. ה"אמרי אמת" כבר ישב על כסא האדמו"רות, ועל דלתו התדפק ר' ועלוועל מוזס שהגיע לבקש ברכה ממורו ורבו, בעניין כל שהוא.

הרבי קיבל בלבביות את ר' ועלוועל ה"חברותא" לשעבר, ששטח את בקשתו לברכה והצלחה. "זאל זיין מיט הצלחה" בירך הרבי. ר' ועלוועל חזר שנית על בקשתו, תוך שהוא מבקש הבטחה מהרבי כי ברכתו לא תשוב ריקם. ר' יוסל נודקף על מקומו וסיפר: "הרבי נעץ את עיניו בר' ועלוועל ואמר בחביבות ר' ועלוועל.

כלום אינך זוכר את אותן 10 דקות שלקחת מזמני לפני ארבעים שנה? עד היום עדיין לא הצלחת להשלים, הרוצה אתה ר' ועלוועל להוסיף ולטול מזמני..."

שתיקה קלה השתררה בחלל בית המדרש. בעוד אנו מביטים בו, קם ר' יוסל ממקומו, ניגש אל השולחן עליו ניצב נר נשמה, והמשיך את דבריו. "הביטו בה בשלהבת, התבוננו בדרכיה. לעולם, אין היא רפה ממלאכתה. נאמנת היא לתפקידה בלא סייגים וגבולות, בלא טענות ומענות. כל עוד יש שעווה מתחתיה, היא מתאמצת להעפיל כלפי מעלה. אין היא שוקעת אל תוך הכוסית וכבר אינה רואה את העולם החיצון. תפקיד יחיד ומיוחד לה, אותו אין היא נוטשת עד לרגעיה האחרונים: **לבעור!** למצות לצרכיה את ה"חומר" עד תומו. האם אין אנו דומים לנר ולשלהבת?" אמר ר' יוסל ספק שואל ספק עונה, תוך שהוא נוטל לידיו את גמרתו האהובה ושב ללימודו.

אנו פונים לצאת מבית המדרש וקולו של ר' יוסל דולק אחרינו, "זכרו קינדרלעך, זכרו. כל זמן שהנר דולק. כל זמן שהנר דולק, יש לנצלו!"

ברכת התורה

הצורך

המשך מעמוד קודם

בעל ה"אבני נזר" (או"ח ח"ב סי' שצ"ב) שדן בשאלתו של המוהל, הכריע, כי על המוהל להשאר בביתו ולשמח את אשתו. וטעמו, שמצוות מילה אינה חלה אלא **בבוקר** של יום טוב, ואילו מצוות השמחה חלה כבר **בלילה** עם כניסת החג, ועל כן על המוהל לקיים את מצוות השמחה בה הוא מתחייב תחילה.

אולם, בעל ה"מנחת יצחק" (ח"ב סי' ע"ה) הביא את דברי בעל ה"בית שער" (או"ח סי' ק"כ) שמדבריו עולה, כי חשיבותה הרבה של מצוות המילה, מחייבת את המוהל לנטוש את ביתו ולמול את התינוק, שהרי מצוות מילה אף דוחה את איסורי השבת ואם כן גם את מצוות השמחה ביום טוב יש לדחות מפני מצוות המילה.

דף לח/א מלמד שהקב"ה יושב וממלא שנותיהם של צדיקים

ירושת האשה שנפטרה ביום חתונתה

הגמרא בסוגייתנו אומרת שמשוה רבנו נפטר בז' אדר שהוא גם יום הולדתו, משום שהקב"ה "ממלא את שנותיהם של צדיקים מיום ליום". לדעת חלק מן הראשונים, פטירתו של משה רבינו היתה בשבת בשעת מנחה, ומשום כך אומרים "צדקתן צדק" בתפילת מנחה, כדי להצדיק את הדין על פטירתו. אולם, יש החולקים על כך, שהרי ביום פטירתו כתב משה רבינו שלש עשרה ספרי תורה, ואם נפטר בשבת, כיצד עשה זאת (תוס' מנחות לא/א ד"ה "מכאן").

באיזה אדר נפטר משה רבינו? ישנם הנוהגים להתענות ביום פטירתו של משה רבינו (שו"ע או"ח סי' תק"פ סעי' ב'). בימינו, כידוע, מקפידים על כך אנשי ה"חברא קדישא". לפיכך, יש לדעת באיזה חודש נפטר משה רבינו. ישנם הסוברים כי הוא נפטר בשנה מעוברת באדר א'. אולם, מסוגייתנו הוכיח היעב"ץ כי משה רבינו נפטר בחודש אדר הסמוך לפסח, שהרי שבואר בסוגייתנו, שמיום פטירתו של משה רבינו פסק המן מרדת ובמשך שלושים ושמונה ימים אכלו בני ישראל מן המן שנותר בכליהם, עד שנכנסו לארץ ישראל ואכלו מתבואתה. מוכח איפוא, כי משה רבינו לא נפטר באדר א' שאם כן, שישים ושמונה יום מפרידים בין תאריך פטירתו לכניסתם של ישראל לארץ ולא שלושים ושמונה יום (עי' שאלת יעב"ץ ח"א סי' קי"ז ובסידור היעב"ץ ובשו"ת "חתם סופר" או"ח סי' קס"א). למעשה, כתב ה"משנה ברורה" (שם סי' ט"ו) שמנהג העולם כדעת הסוברים שיש להתענות באדר א'.

ירושת האשה שנפטרה ביום חתונתה: בימיו של רבי מאיר איזנשטט זצ"ל, בעל ה"פנים מאירות", אירע מקרה מצער, כאשר אשה נפטרה בב' אלול שנת תצ"א, שנה לאחר נישואיה שהיו בב' אלול שנת ת"צ. לאחר פטירתה התגלע וויכוח נוקב בין הבעל לקרובי אשתו. יורשי האשה טענו, כי על פי תקנת רבינו תם וחכמי צרפת, שבעל אינו יורש את אשתו שנפטרה בתוך שנת הנישואין (רמ"א אבהע"ז סי' נ"ב סעי' ד' ע"י"ש), אין הוא זכאי לרשת את נכסיה, שהרי לא חלפה שנה תמימה מאז נישואיהם. ואילו הבעל טען, כי בתום א' אלול תצ"א, חלפה שנה והוא זכאי לרשתה.

בעל ה"פנים מאירות" (ח"ב סי' קע"ד) מאריך בתשובתו ומביא צדדים לכאן ולכאן. אחת מראיותיו מבוססת על סוגייתנו האומרת שהקב"ה ממלא את שנותיהם של צדיקים. והנה, אם נאמר כי ב' אלול נחשב כבר כתחילת השנה השניה לנישואין, מדוע נפטר משה רבינו בז' אדר, הלא לפי הגיון זה היה עליו להפרד מן העולם בו' אדר. אלא מוכח, שיום זה עדיין נחשב כחלק מן השנה שעברה. למעשה, הכריע בעל ה"פנים מאירות", כי יש להשאיר את הירושה בידי הבעל, מאחר שההכרעה בנושא זה אינה ברורה, וללא הכרעה ברורה אין אפשרות להוציא את הנכסים מידי הבעל המוחזק בהם.

דף לט/א דרב זרע גינתא דבי רב

האם מותר לנטוע אילן ליד בית כנסת?

מייסדי בתי כנסת, מבקשים בדרך כלל לנאותם ולייפותם כדי לקיים את מצוות "זה קלי ואנוהו". אחת הדרכים לשוות לבניין מראה נאה ומהודר, היא על ידי נטיעת עצי נוי בפתחו ובסביבתו. אלא, שישנם פוסקים הסוברים שאסור לנטוע אילנות בשערי בית הכנסת, כפי שיבואר להלן.

כידוע, אסור לנטוע אילנות בבית המקדש, בעזרה (עי' מח' רמב"ם וראב"ד הל' בית הבחירה פ"א הל' ט'), או ליד המזבח, שנאמר: "לא תטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה'". בטעם הדבר, מבאר הרמב"ם (הל' עבודת כוכבים פ"ו הל' ט'), שדרך עובדי כוכבים לנטוע אילנות נאים לצד מזבחותיהם, כדי למשוך את ההמון להתקבץ ליד אלוהיהם. וכדי שלא להדמות לעובדי האלילים, ציוותה התורה שנפריש עצמנו ממנהג זה (עי' עוד חינוך מצוה תצ"ב).

והנה, לגבי זריעת ירק בסמיכות לבית כנסת, כתבו הפוסקים (שו"ת מהרש"ם ח"ו סי' ז') כי ודאי שאין כל איסור, כמוכח בסוגייתנו המספרת, שרב גידל ירקות בגינה שהיתה סמוכה לבית מדרשו, כדי לכלכל את תלמידי בית המדרש. אלא, שנחלקו הפוסקים, האם מותר לנטוע אילנות נוי בסמיכות לבית כנסת, שהוא בית מקדש מעט. הגרע"א זצ"ל (או"ח סי' ק"נ ס"א) מביא את דעתו של רבי דוד עראמה, שאסור

דברי חכמים

דף מ/ב אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה

נקודה למחשבה

למדנו בסוגייתנו, כי בהגיע נשמתו של האדם לבית דין של מעלה, תחילה דנים אותו על ענייני התורה ולימוד התורה, ולאחר מכן עוברים לדון בנושאים נוספים. בעלי התוספות בסוגייתנו (ד"ה "אין") מקשים על כך מהמבואר במסכת שבת (לא/א) שתחילה שואלים את האדם "נשאת ונתת באמונה?" ולא האם עסק בתורה. המהרש"א במסכת סנהדרין, מיישב סתירה זו באופן נפלא ואומר כי סוגייתנו עוסקת באדם שזכה לשבת בבית המדרש כל ימיו ולעסוק בתורה. אדם זה נשאל תחילה אודות העיסוקו העיקרי - לימוד התורה. לעומת זאת, הגמרא במסכת שבת עוסקת באדם שלא זכה לקבוע עיתים לתורה, וכל ימיו עסק במלאכות שונות. אותו שואלים תחילה האם משאו ומתנו היה באמונה. בסיום דבריו אומר המהרש"א, כי כל נשלה את עצמנו, כי אדם שלא קבע עיתים לתורה ישאל רק על משאו ומתנו. לאחר שאלה זו, תבוא השאלה המתבקשת מאליה "ר' יהודי. קבעת עיתים לתורה?"

פנינים

דף מ/א אלא נעשית לו כהיתר
טעם מדומה

בסוגייתנו אומר רב הונא, כי אדם שעבר עבירה מספר פעמים, הרי הוא חש כאילו היא "היתר" ואינה עבירה כלל. הסבר פיה אומרים על דבריו של רב הונא, שהיצר הרע הרוצה להכשיל את האדם, מעניק טעם מיוחד לעבירה, כדי לפתות את האדם שיעבור על דברי הקב"ה. לאחר זמן, כאשר היצר הרע נוכח לדעת שקרבנו נתפס ברשת ושקוע עמוק בעוונותיו, שוב אין הוא טורח להמתיק עליו באופן מיוחד את ההנאה מהעבירה, והרי היא נעשית לו כ"היתר", כדבר שמותר לעשותו, ואין הוא חש בטעמה המיוחדת של העבירה.

פנינים

דף מ/א יהב ליה שיפא דדינרי
ולא לידי ניסיון

הגמרא בסוגייתנו מספרת שרב כהנא נתקל בסיון להכשילו בדבר עבירה, ואליהו הצילו מסכנת נפשות אליה נקלע לאחר שסיכן את חייו כדי להנצל מדבר עבירה. כאשר אמר רב כהנא לאליהו שהוא הגיע לידי ניסיון מחמת עניותו שהביאתו לסובב על הפתחים, העניק לו אליהו הנביא כלי מלא בדינרי זהב, כדי שלא ידחק בפרנסתו ויכול לחדול מלסובב בדרכים.

והנה, כידוע, הקפידו רבותינו התנאים והאמוראים שלא להנות ממנות שהגיעו אליהם בדרך נס, כדי שלא לקפח את שכרם בעולם הבא. ויש להבין מדוע רב כהנא שנה מהנהגה זו ונטל מלא חופנים זהב מאת אליהו הנביא זכור לטוב? הגר"ש אלישיב שליט"א מתרץ על כך, כי ודאי שהקפידו התנאים והאמוראים שלא להנות בעולם הזה מממון שהגיע בדרך נס, כדי שלא לקפח את שכרם בעולם הבא. אולם, רב כהנא שהיה זקוק לכסף כדי שלא יעמוד בפני נסיונות נוספים, הסכים לוותר על כל חלקו בעולם הבא, ובכך שלא יבוא לפניו ניסיון עבירה חלילה וחס.

המשך מעמוד קודם

חכמים לנטוע אילנות בפתחי בתי כנסיות, כפי שאסרה התורה לנטוע אילנות בסמיכות למזבח ולעזרה. אולם, בעל ה"ערוך לנר" (שו"ת "בנין ציון" סי' ט') סובר, כי אין כל איסור לנטוע אילן בשערי בית הכנסת, שהרי גם בבית המקדש לא אסרה התורה לנטוע אילנות אלא **בתוך** בית המקדש, אך בשערי לא נאסר הדבר. ממילא, ודאי שלא גזרו חכמים לנטוע אילנות בשערי בית כנסת.

אילנות בתי הכנסת של בני ברק: רבה של בני ברק, הגאון רבי יעקב לנדא זצ"ל, שהסתפק כיצד להורות לבתי הכנסת שבעיר לגבי נטיעת אילנות בשער בית הכנסת, הפנה את שאלתו לכמה תלמידי חכמים, ביניהם בעל שו"ת "היכל יצחק" (אוי"ח סי' י'), שהאריך להוכיח כי אין בדבר איסור, ולבסוף כתב, כי מכל מקום, טוב יעשו אם יטעו עצים ברחבת בית הכנסת, אך לא בדרך המובילה אליו.

דף לד/א שלוח הקן

מצוות שלוח הקן בשבת

הגמרא בסוגייתנו מביאה את דברי רבי יעקב המבאר, כי הבטחת התורה למקיים את מצוות שילוח הקן: "למען ייטב לך והארכת ימים", אין כוונתה שהמשלח יזכה לשכר בעולם הזה כי אם בעולם הבא. פרטי דיניה של מצוות שילוח הקן רבים הם, ואף מחלוקות רבות מוצאים אנו בפוסקים, לגבי כל שלב משלבי קיום המצווה. נוכל לעמוד על חלק קטן ממכלול זה, בזכותו של יהודי ששאל את ה"חתם סופר" (שו"ת או"ח סי' ק), כיצד עליו לנהוג כאשר הוא נתקל בקן ציפור בשבת קודש. תחילה, נבאר בקצרה את שלבי קיום המצווה והמחלוקות לגביהן, ולאחר מכן נשוב לשאלה זו.

ההתחייבות במצווה, כיצד? בעל ה"חוות יאיר" (שו"ת סי' ס"ז) מסתפק, האם כל אימת שאדם נתקל בקן ציפור, עליו להפריח את האם ולקיים את המצווה. או שמא, רק אדם שרוצה ליטול לעצמו את הגוזלים, יפריח את האם לפני שהוא נוטל את הגוזלים, אולם, אין להפריח כל יונה מקינה (ע"ע "פתחי תשובה" יו"ד רצ"ב סעי' א').

כיצד לסלק את האם? לדעת הרמב"ם (הל' שחיטה פי"ג הל' ה') יש לאחוז בכנפי האם ולהפריחה מן הקן. לדעת רש"י (חולין קמ"א ב' ד"ה "במה"י), די בהברחתה מן הקן על ידי השמעת רעש בלבד [ע"י "בן איש חי" (תו"ל רע"ח) שגם לדעת הרמב"ם, היינו רק לכתחילה].

טעם המצווה: הרמב"ם (דברים כ"ב) וה"חנינו" (מצוה תקמ"ה) מבארים, שהקב"ה ברחמי על כל חי, ציונו להפריח את האם מקינה כדי לצמצם את צערה על נטילת גוזליה. מדבריהם, מוכח לכאורה, שמצוות שילוח הקן נוהגת רק כאשר המשלח רוצה ליטול לעצמו את הגוזלות, שעליו להמעיט מצער האם.

אמנם, ה"חתם סופר" מביא את הזוה"ק שמדבריו אנו למדים שמצוות שילוח הקן נוהגת בכל יהודי שנתקל בקן ציפור. שכן, הזוה"ק אומר שטעם מצוות שילוח הקן הוא, לעורר את רחמי השכינה על עם ישראל, על ידי צערה של היונה שמסתובבת ומחפשת אחר בניה שאבדו ממנה. הרי לנו, שהמצווה אינה רק כאשר המשלח חפץ בגוזלים. אולם, ה"חתם סופר", מוכיח ממספר מקומות בש"ס, שחיוב המצווה הוא רק כאשר רוצים את הגוזלות, ועל דברי הזוהר הוא אומר: כי כאשר אנו מוצאים מחלוקת "הנגלה עם הנסתר", אין לנו עסק בנסתרות והנגלות לנו ולבנינו".

עתה, אומר ה"חתם סופר", נשוב לאותו יהודי ששאל כיצד עליו לנהוג כאשר הוא נתקל בשבת בקן ציפור, נבדוק את שאלתו לפי כל שיטה ושיטה, וניווכח כי אין לקיים בשבת קודש את מצוות שילוח הקן: **א.** על פי הזוהר, שטעם המצווה הוא לעורר את רחמי הקב"ה על עמו ישראל, ודאי שאין לעורר את רחמי בשבת קודש, כפי שאין אומרים תחנון בשבת. **ב.** לדעת הרמב"ם שיש לאחוז את האם בכנפיה ולהפריחה, ברור גם כן שהדבר אסור, שכן מעשה זה הוא מלאכת צידה. **ג.** כעת, נותרה בידינו שיטת רש"י שסובר שניתן להפריח את היונה על ידי השמעת קול. אמנם, לדבריו ניתן לקיים את המצווה בשבת. אולם, מכל מקום, הכריע ה"חתם סופר" שאין לעשות כן, שהרי המפריח את היונה ללא אחיזה בכנפיה, הרי זה ספק אם קיים את המצווה, כיון שלדעת הרמב"ם אין זה נחשב כשילוח האם מן הקן. לפיכך, מאחר שהפריחת היונה גורמת לה צער עמוק, אין להפריחה מקינה אלא לצורך קיום מצווה וודאית. אולם, המפריחה כדי לקיים את המצווה מספק "נמצא התאכזר שלא לצורך, והמתחסד בזה אין רוח חכמים נוחה הימנו".

סגולה בדוקה לחשובי פרי בטן: חשוב לציין, כי מצוות שילוח הקן היא סגולה למי שלא זכה להביא בנים לעולם, כפי שכתב החינוך (מצוה תקמ"ה) בשם המדרש (דברים רבה, כי תצא פיסקא ו'), שדבר זה נרמז במילות הפסוק "ואת הבנים תקח לך".

דף מ/א חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה

אדם שהניח תפילין פסולות

מפעם לפעם, ניתן לשמוע על מקרה של אדם שהניח תפילין במשך שנים רבות, אחר שהוגחו על ידי מגיה מומחה, ולפתע, התברר לו בבדיקה שגרתית, כי תפיליו לא היו כשרים מעולם. כאשר אנו באים לדון כיצד להגדיר אדם זה, האם כמי שמעולם לא הניח תפילין, או שמא מאחר שנאנס, דינו שונה, יש לחלק את

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם

השאלה לשני חלקים נפרדים: **א.** האם מעשה הנחת התפילין הפסולות נחשב לו כמעשה מצווה, כיון שלתומו חשב שהוא מניח תפילין. **ב.** האם על מקרה מעין זה, נאמרו דברי סוגייתנו "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה... אפילו חשב אדם לעשות מצווה, ונאנס ולא עשה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשה", ומאחר שהיהודי התכוון להניח תפילין, נחשב הדבר כאילו אכן הניח.

תפילין של רבי חייא: בעל ה"בן איש חי" (י"ב פעלים" ח"ד או"ח סי' ב') שדן בנושא, כתב, כי מאחר שאותו אדם הניח תפילין לפי תומו, עולה לו המעשה כאילו הניח תפילין כשרות. את דבריו הוא סומך על דברי רב קדמון שמביא החיד"א (מערכת ד' אות ד'). אותו חכם כתב לגבי רבי חייא שהניח תפילין שנתפרו בפשתן, שלמרות שלהלכה הם פסולים, אולם, ודאי שאין לומר שרבי חייא לא הניח תפילין כל ימי חייו, שהרי כוונתו היתה לשמים, מאחר שהוא היה סבור כי תפילין אלו כשרות. מכך מוכיח ה"בן איש חי", כי כאשר אדם מקיים מצווה לתומו ולבסוף התברר שמחמת אונס הוא לא קיים את המצווה, הרי הוא נחשב כמי שקיים את המצווה.

ההבדל בין פסיקה שגויה לטעות טכנית: אולם, הגאון רבי צבי פסח פרנק זצ"ל (י"הר צבי" או"ח סי' ל"ה) כותב חילוק בהיר בין מקרהו של רבי חייא, לאדם שהניח תפילין פסולות. שכן, רבי חייא הרי היה מפוסקי דורו, וממילא, אף שלדורות לא נתקבלה פסיקתו להלכה, אך לאותה שעה היתה היא תקיפה שהרי כך היא דרכה של תורה, כנאמר "אין לך אלא שופט שבימך". ממילא, ודאי שרבי חייא נחשב כמי שהניח תפילין כשרות. לעומת זאת, אדם שנאנס והניח תפילין חסרות או פגומות, מדוע נחשיבנו כמי שהניח תפילין כשרות?

עתה, יש לדון האם דברי סוגייתנו ש"מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", יחולו על אדם שהניח תפילין פסולות, שמחשבתו להניח תפילין נחשב לו כמעשה מצווה. כדי להכריע בשאלה זו, יש תחילה לתחום ולהגדיר כלל זה של "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה". שהרי בסוגייתנו מבואר כי אדם שנאנס ולא עלה בידו לקיים את המצווה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשה", ויש לדעת אלו אופנים נחשבים כ"אונס".

בהגדרת כלל זה, דן בארוכה בעל ה"שבות יעקב" (ח"ב סי' י') שכתב, כי דווקא אדם שהתאמץ בכל כוחו כדי לקיים את המצווה באופן ראוי, ולבסוף נאנס ולא עלה הדבר בידו, או אז נחשבת כוונתו הטובה לקיים מצווה, כאילו עשה את המצווה. אולם, אדם שהיה באפשרותו להוסיף טרחה ועל ידי כך למנוע את האונס שאירע לו שבעטיו הוא לא זכה לקיים את המצווה, אינו יכול להתלות בכלל זה, ועל כגון דא לא נאמר "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה". על פי זה, כתב בעל ה"הר צבי", כי מאחר שאילו אותו אדם שגילה שתפיליו פסולות, היה מוסרם למומחה נוסף שיבדקם, היתה מתגלה הטעות שבתפיליו, יש לדון האם הוא נחשב כמי שקיים את המצווה, שהרי היתה בידו האפשרות למנוע את האונס.

תענית על לבנה שאינה מתגלה: בעל ה"שבות יעקב" (שם) ברצותו להמחיש מקרה של אדם שמחמת אונס לא קיים מצווה, מספר, כי בחודש כסלו תע"ה, כאשר התמנה לרבה של וורמיזא, נודע לו כי אחד מהרבנים גזר תענית ציבור על הקהל, אחר שבאותו חודש הם לא זכו לקיים את מצוות קידוש לבנה. מקרה זה, פסק בעל ה"שבות יעקב", נחשב כאונס גמור, שהרי אין בידיהם אפשרות לעשות דבר מה כדי לראות את הלבנה, ועל כן, אין הם צריכים להתענות, שהרי "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה" והתאמצותם לקיים את המצווה הרי היא בגדר "חשב אדם לעשות מצווה ונאנס".

מן הראוי לציין כי ישנם פוסקים הסוברים (עי' ספר הערות לגר"ש אלישיב שליט"א), שאדם שעשה את המוטל עליו על פי דין ונאנס, גם עליו נאמר "מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה", ואף שאם היה מוסיף טרחה על טרחתו, היה נמנע האונס. לדבריהם, אותו יהודי שהניח תפילין פסולות, נחשב לו הדבר כאילו קיים את המצווה, שהרי הוא מסר את התפילין למגיה מומחה, ובכך יצא ידי חובתו.

מעלה עליו הכתוב כאילו עשה: לסיום, יש להדגיש, כי "מחשבה טובה" אינה נחשבת כקיום המצווה ממש, אלא כפי ששמע מדברי סוגייתנו "מעלה עליו הכתוב כאילו עשה" (שם).

המעוניינים להשתתף בהוצאת הגליון לאור להנצחת יקיריהם ולעילוי נשמתם, נא לפנות

03-616-06-57

כתובת המערכת

רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471
טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243

מחלקת מנויים

המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית

בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57

בדואר אלקטרוני: נא לפנות

dafyomi@hadaf-hayomi.com

בפקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

נקודות הפצה בחו"ל

מנצ'סטר: הר"ר מנחם אדלר

44-161-7088575

לונדון: הר"ר יחזקאל אברט

020-84551997

בלגיה: הר"ר יעקב סנדרוביץ

0475-263759

צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר -333-

88140301

ארה"ב ניו ג'רסי: הר"ר אייזיק פרי

201-871-5850

לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר

818-5098880

מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס

514-2744160

הינדונים ההלכתיים המובאים בעלון, נועדו לעורר את לב המעיין, ואין לסמוך עליהם כפסק הלכה

לע"נ הר"ר דב ב"ר חיים קליין ז"ל
נלב"ע א' סיון תשנ"ח ת.נ.צ.ב.ה.

ברכת מזל טוב חמה ולבבית לידידנו הרב **מרדכי לינדנר** שליט"א

המקדיש מזמנו וכישוריו ל"מאורות הדף היומי" שלא על מנת לקבל פרס

לרגל **שמחת נישואי בתו** תחי מאחלים חברי מערכת

"מאורות הדף היומי"

לעילוי נשמת

הר"ר **נתן סטנר** ז"ל

ב"ר חיים ז"ל

נלב"ע י"א אייר תשס"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י חתנו ובתו

הר"ר **חנוך רוז** ומשפ' שיחי

בני ברק

לעילוי נשמת

מרת **חנה גוטווקס** ע"ה

ב"ר ישראל עמנואל

נלב"ע ט"ז סיון תשנ"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנם וכלתם

הר"ר **יוסף וזוגי** מרת גניה גוטווקס

ומשפ' שיחי

אנגוולד ניו ג'רסי

לעילוי נשמת

מרת

ברינה ריכרד ע"ה

נלב"ע י"ב אייר תשס"א

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה שיחי

לעילוי נשמת הר"ר

אברהם יעקב

פרידמן ז"ל

ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע כ' סיון

תשנ"ט בבאי בית המדרש

סוכטשוב

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י המשפחה

לעילוי נשמת הר"ר

בן ציון צבי

ד"ר גולדשטיין ז"ל

נלב"ע ט"ז סיון תשנ"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו הר"ר **אברהם**

גולדשטיין ומשפ' שיחי ירושלים

לעילוי נשמת הר"ר

אהרן פרידמן

ב"ר חיים קלונימוס קלמן ז"ל

נלב"ע כ' סיון תשנ"ט

מיקירי בית המדרש

סוכטשוב

ת.נ.צ.ב.ה.